

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 3 (P3)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2012

MATSHWAO: 100

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 8.

DITAELO HO MOHLAHLUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A: Moqoqo	(50)
KAROLO YA B: Ditema tsa kgokahano tse telele	(30)
KAROLO YA C: Ditema tsa kgokahano tse kgutshwane	(20)
2. Araba potso e le NNGWE karolong e nngwe le e nngwe.
3. Araba dipotso tsohle ka Sesotho
4. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
5. Etsa moralo wa ho ngola (ka ho iketsetsa mmapa wa monahano, daekramo, tjhate e bontshang tatellano ya mehopollo, jj. Ha o qeta ho ngola lekola botjha mosebetsi wa hao ka ho o bala hape ho hlaola diphoso. Etsa moralo ditemeng tsohle. Sebedisa pensele ha o lokisa diphoso. O tla abelwa matshwao bakeng sa ho ela mehato ena hloko.
6. Totobatsa meralo ena hantle pele o hlahisa tema eo o e ngolang.
7. O eletswa ho sebedisa metsotso e 80 ho araba KAROLO YA A, metsotso e 40 ho araba KAROLO YA B le metsotso e 30 ho araba KAROLO YA C.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
9. Ngola sehlooho se loketseng potsong eo o e kgethileng, kapa sehlooho seo o iqapetseng sona meqoqong eo ho sa nehelanwang ka dihlooho ho yona.

ELA HLOKO: Sehlooho se se ke sa balellwa ha ho balwa palo ya mantswe.
10. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

KAROLO YA A: MOQOQO**POTSO YA 1**

Kgetha sehlooho se le SENG mme o ngole moqoqo wa bolelele ba mantswe a 400 ho isa ho a 450. Hopola ho etsa moralo, mme o be o boele o lekole mosebetsi wa hao botjha ho hlaola diphoso.

- 1.1 Bommasepala ba metse ya ditoropong, haholo moo ho neng ho dula Makgowa feela, ba hanela batho ba batsho ho hlaba diphoofolo bakeng sa ho phetha e meng ya meetlo ya Basotho. Hona ho bakile hore ho be le baipelaetsi ba reng hona ke kगतello ya setso sa bona. Ka lehlakoreng le leng ho na le ba reng diphoofolo di a sotlwa (ba mokgatlo wa SPCA). Ngola moqoqo moo o hlahisang ntlhakemo ya hao mabapi le taba tsena. Sehlooho sa moqoqo e be:

Na ho hlajwa ha diphoofolo metseng ya ditoropo bakeng sa ho phetha moetlo ke tshotlo kapa ha se tshotlo ya diphoofolo?

[50]

- 1.2 Ka nako ya phomolo ya dikolo o ile wa etela sebakeng seo o ileng wa se rata haholo. Motswalle wa hao o ile a o isa le dibakaneng tse ding moo o ileng wa ithabisa le ho ithuta tse ngata ho tsona. Ngola moqoqo moo o phetang ka tsohle tsa bohlokwa tseo o ithutileng tsona phomolong eo ya hao. Sehlooho sa moqoqo e be:

Ruri ya tla ya natefela eo nako ya phomolo ya dikolo.

[50]

- 1.3 Batho ba bangata ba keneng dikolo nakong ya kgale ba bona ho fediswa ha thupa dikolong e bile phoso e kgolo, etswe Sesotho se re thupa e kojwa e sa le metsi. Ba bona ditsela tse ding tsa ho kgalema baithuti di sa sebetse hantle mme ba re tshebediso ya thupa e kgutlisetswe dikolong. Ba bang ba re sena ha se a nepahala hobane ho shapa bana sekolong ke tlolo ya ditokelo tsa bona. Wena jwalo ka moithuti wa kajeno o bona taba ena e lokile kapa e sa loka? Ngola moqoqo oo ho wona o hlahisang mahlakore a mabedi a ngangisano ena. Sehlooho sa moqoqo e be:

Na mmuso o nepile kapa ha o a nepa ka ho fedisa tshebediso ya thupa dikolong?

[50]

- 1.4 O ikutlwa o nyahama ha o eellwa hore batswadi ba hao mmoho le ba bang ba leloko ba tla hloleha ho o thusa ka tjelete ya ho ntshetsa dithuto tsa hao pele yunivesithing lemong se tlang. Jwale o se o bile o fetotse mawa ao o neng o tlo a sebedisa bakeng sa ho ntlafatsa bokamoso ba hao. Ngola moqoqo moo o hlahisang moralo o motjha oo o tlang ho o sebedisa bakeng sa ho ntlafatsa bophelo ba hao. Sehlooho sa moqoqo e be:

Ha se mara ha se ho fela!

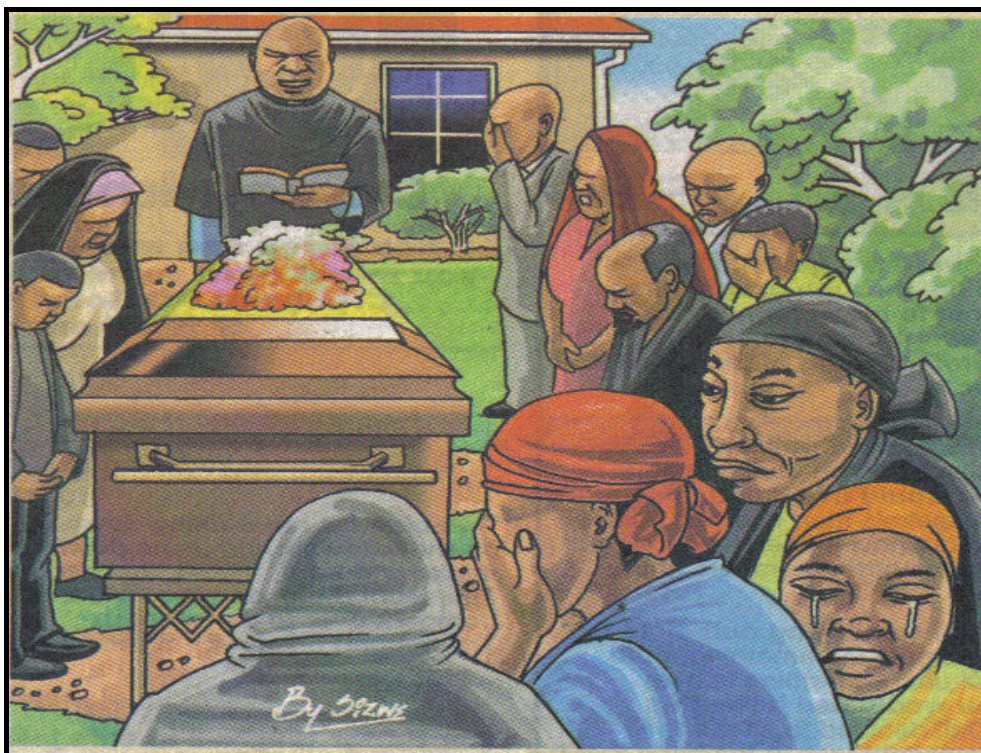
[50]

- 1.5 Dipatlisiso di bontshitse hore baithuti ba yang sekolong ba sa ja ha ba sebetse hantle dithutong tsa bona. Hona ho etsa hore le baithuti ba nang le bokgoni ba sitwe ho sebetsa hantle ka baka la tlala. Baithuti bana ba hloka thuso, mme setjhaba se lokela ho thusa qakeng ena. Ngola moqoqo mme o bontshe hore baithuti bana ba ka thuswa jwang. Sehlooho sa moqoqo e be:

Mekgwa kapa ditsela tseo setjhaba se ka thusang ka tsona phepong ya baithuti dikolong.

[50]

- 1.6 Boha setshwantsho sena se ka tlase, e be o ngola moqoqo o itshetlehile ka mohopolo wa sehlooho o hlahiswang (qholotswang) ke setshwantsho sena maikutlong a hao. Se lebale ho iketsetsa moralo. Iqapele sehlooho sa hao.

[Se qotsitse lesedinyaneng la *Daily Sun* la Tlhakubele 2010]

[50]

- 1.7 Bonkgetheng ba mekga ya dipolotiki ba dula ba etsa ditshepiso tse ngata nakong ya dikgetho. Batho ba bang ba na le maikutlo a hore ditshepiso tseo ha di ke di phethahala. Ba nahana hore ho etswang ke moritaoke feela wa ho etsa hore setjhaba se voute. O hopola mohla o neng o ilo kgetha lekgetlo la pele ka kgopolo ya ho re bophelo ba hao bo tla ntlafala, feela ha se be jwalo. Ngola moqoqo ka mehopoloy tsatsi leo. Sehlooho sa moqoqo e be:

Mohlang oo ke ne ke re ke qaleho ya bophelo bo botle!

[Se qotsitse makasineng wa *Move*: 20 Mmesa 2011]

[50]

- 1.8 Boha setshwantsho sena se ka tlase, e be o ngola moqoqo o itshetlehileng mohopolong wa sehlooho o qholotswang/hlahiswang ke setshwantsho sena maikutlong a hao. Se lebale ho iketsetsa moralo. Iqapele sehlooho sa hao.

[E qotsitse bukeng ya Oxford Revision Book: 2009]

[50]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:

50

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE**POTSO YA 2**

Kgetha mme o ngole tema e le NNGWE ya bolelele ba mantswe a 180 ho isa ho a 200 (dikahare feela). Hopola ho etsa moralo, mme o be o boele o lekole mosebetsi wa hao botjha ho hlaola diphoso.

- 2.1 Ngwaneno eo le leng mmoho le yena sekolong se hole le hae o se a tswile tseleng ya kgodiso e ntle ya batswadi ba lona. Ha o leka ho mo kgalema o re o kgaohane le yena ka ha wena ha o motswadi wa hae. E re ka ha o kgathatsehile, ngolla batswadi ba hao **lengolo** o ba hlalose tse ka maemo ana a ditaba. Hlahisa ditshisinyo ka se ka etswang ho sebetsana le taba ena. [30]
- 2.2 Lapeng leno ho hlokaletse malome wa hao. Wena jwalo ka motho ya ntseng a ithuta, hape ya tsebang malomao ka botlalo, o kopilwe ke lelapa ho ngola nalane ya bophelo ba hae. Ngola **obitjuari** eo. [30]
- 2.3 Motseng wa heno ho sa tswa bulwa sebaka se setjha sa phomolo le bohahlaudi. Beng ba sebaka sena ba o kopile hore o ba ralle broutjhara e tlang ho tsebisa batho ka ho ba teng ha sebaka sena. Etsa **broutjhara** eo ho yona o bapatsang sebaka seo sa phomolo makasineng wa motse wa heno. Leka ho hohela babadi hore ba be le thahasello ya ho etela sebaka seo. [30]
- 2.4 O mongodi wa lesedinyana la sekolo sa heno. Ho bile le ketsahalo eo moithuti e mong a ileng a kwallwa bosiu bohle ka phaposing ya ho rutela ke baithuti ba bang, hobane ba ne ba re o nahana hore o bohlale ho feta ba bang, mme ba batla ho mo swetsa. Taba ena e ile ya tsosa morusu o moholo sekolong moo hoo baithuti bana ba ileng ba kwalla e mong, ba ileng ba ba ba tebelwa sekolong. Ngola **atikele e yang makasineng** ka taba ena. [30]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 30

KAROLO YA C: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE**POTSO YA 3**

Kgetha mme o ngole tema e le NNGWE ya bolelele ba mantswe a 100 ho isa ho a 120. Hopola hape ho etsa moralo, mme o be o boele o lekole mosebetsi wa hao botjha ho hlaola diphoso.

- 3.1 Motswalle wa hao ya nyalang kapa ya nyalwang o o kopile hore o mo thuse ka ditlhophiso tsa lenyalo la hae. O o kopile hore o mo ralle karete ya memo eo le tlang ho e isa kgatisong hore ba tle ba e kopitse le ho e hlahisa ka bongata. Ngola karete eo ya **memo**. [20]
- 3.2 Wena le motswalle wa hao le ne le ile seminareng ya dingolwa museamong wa Bloemfontein. Le ne le ilo ba moo matsatsi a leshome le ntse le ithuta ka dintlha tse ngata tse amanang le dingolwa. Ngolla motswalle wa hao ya sa kgonang ho tla moo **posekarete** eo o mo tsebisang ka tse neng di etsahala seminareng eo. [20]
- 3.3 Ho na le mofuta wa sejo seo o tsebang ho se pheha ka botlalo. Resepe eo o e sebedisang ha o se pheha, ke e nngwe ya diresepe tseo o ileng wa di rutwa ke nkgonwao o sa le monyane, mme ha e a ata haholo. A ko ngole **ditaello** tsa ho pheha sejo seo, mme o se ke wa lebala ho fana ka disebediswa le tataiso ya ho pheha sejo seo. [20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 20
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 100